

**СУТНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ІНШИХ ДЕРЖАВ**

Статтю присвячено характеристиці теоретичних підходів до визначення сутності взаємодії Державної прикордонної служби України з правоохоронними органами інших держав

Ключові слова: взаємодія, координація, Державна прикордонна служба України, правоохоронні органи.

Статья посвящена характеристике теоретических подходов к определению сущности взаимодействия Государственной пограничной службы Украины с правоохранительными органами других государств

Ключевые слова: взаимодействие, координация, Государственная пограничная служба Украины, правоохранительные органы.

The article is devoted to the characterization of theoretical approaches to determining the nature of interaction between the State Border Guard Service of Ukraine and law enforcement agencies of other countries

Ke ywords: cooperation, coordination, State Border Service of Ukraine, the police.

Вступ. Прагнення нашої держави набути статусу справжньої європейської країни, посилення євроінтеграційних процесів вимагає сьогодні від України вирішення комплексу питань, пов'язаних з розвитком і вдосконаленням прикордонного та міжнародного співробітництва. Вагому роль у вирішенні цього вкрай важливого й одночасно складного завдання відіграє Державна прикордонна служба України та її структурні підрозділи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У цьому контексті важливо наголосити на тому, що проблеми, котрі виникають у процесі діяльності правоохоронних органів, у тому числі Державної прикордонної служби України, були досліджені в працях таких вчених-правознавців як В. Б. Авер'янов, Г. В. Атаманчук, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, Є. В. Додін, П. В. Журавльов, І. І. Коваленко, Ю. М. Козлов, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. П. Коренев, О. М. Музичук, Ю. М. Старілов та багатьох інших. Наукові розробки вищенаведених вчених без сумніву мають велику наукову цінність, запропоновані ними висновки та рекомендації стали приводом для вдосконалення діючого законодавства, а також правозастосовної практики. Разом із тим на сьогодні питання пов'язані із визначенням організаційно-правових засад взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами залишаються не висвітленими, про що може свідчити відсутність комплексних досліджень вищенаведеної проблематики на дисертаційному рівні. Отже, проведення глибоких науково-теоретичних досліджень у вищевказаному напрямку, комплексний аналіз і теоретичне узагальнення вищезазначеної проблеми, на нашу думку, є одним із найперспективніших напрямків наукових пошуків у сфері вдосконалення діяльності правоохоронних органів взагалі та Державної прикордонної служби України зокрема. При цьому, зазначимо, що початковим етапом наших наукових пошуків повинно стати дослідження сутності взаємодії Державної прикордонної служби України з правоохоронними органами.

Виклад основного матеріалу. Вирішувати поставлене наукове завдання, на нашу думку, потрібно, в першу чергу, шляхом з'ясування сутності поняття "взаємодія". У літературі зазначається, що взаємодія – це філософська категорія, яка тісно пов'язана з поняттям взаємозв'язку та розглядається як одна з форм останнього; суть взаємодії полягає в зворотньому впливі предмета чи явища на інший предмет. При цьому, всі інші філософські категорії (причина, дія, необхідність, суперечність та ін.) є конкретними видами взаємозв'язку [20, с. 154; 14, с. 14]. З точки зору філософії (у філософії Канта) взаємодія – це категорія відношення, що породжує єдність речей і процесів чуттєвого світу. В окказіоналізмі, у філософії Лейбніца та Лотце взаємодія розуміється метафізично [22, с. 66]. У сучасній філософії категорія "взаємодія" використовується для позначення впливу речей одна на одну, для характеристики форм людського спів-буття, людської діяльності та пізнання. При цьому в понятті "взаємодія" фіксуються прямі та "зворотні" впливи речей одна на одну, форми кооперації людей у різних ситуаціях співробітництва [18, с. 74; 5, с. 14]. Взаємодія – це категорія, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість і зміну стану або взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого. Взаємодія являє собою вид прямого або опосередкованого, зовнішнього або внутрішнього відношення зв'язку [2, с. 7; 7, с. 44]. У цьому контексті слід погодитись з думкою про те, що філософській категорії "взаємодія" притаманні наявність: а) таких відносин (зв'язків), які дозволяють об'єктам впливати один на одного; б) самого впливу, в

результаті якого відбувається двосторонні зміни суб'єктів, що взаємодіють [12, с. 4; 7, с. 44]. Отже, для категорії “взаємодія”, з філософської точки зору, характерна наявність стійких зв'язків, які фактично дозволяють об'єктам впливати один на одного, в результаті якого відбувається спільна зміна взаємодіючих сторін [6, с. 12].

Етимологічний сенс поняття “взаємодія” розкривається у великому тлумачному словнику сучасної української мови, в якому наголошують, що взаємодія – це взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь [4, с. 125]. З точки зору науки управління взаємодія повинна представляти собою не підбір випадкових, непов'язаних між собою заходів, а глибоко обмірковану сукупність чітко упорядкованих, зв'язаних між собою заходів, розроблених на підставі врахування умов, своєрідності обстановки та задач [1, с. 186]. Управлінський підхід визначає взаємодію як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємодоповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування системи в цілому [17, с. 500]. Крім того, поняття “взаємодія” сприймають і як управлінську функцію, яка направлена на переведення системи від індивідуальної до спільної, узгодженої за місцем, часом і метою діяльності, і як процес обміну інформацією [11, с.16; 19, с.12; 7, с. 45].

У контексті досліджуваного питання варто зазначити, що термін “взаємодія” за своєю суттю є близьким до терміна “координація”. Як справедливо було зазначено із цього приводу, що багато авторів використовують їх як синоніми, хоча в етимологічному значенні координація все ж дещо відрізняється від взаємодії [3, с. 56]. Так, у великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначають, що координація – це погодження, зведення до відповідності, установлення взаємозв'язку, контакту в діяльності людей, між діями, поняттями тощо; узгодження рухів, дій тощо [4, с. 572]. При цьому, в енциклопедичній юридичній літературі наголошують на тому, що координація (пізньолат. *coordinatio*, від лат. *co...* – префікс, що означає спільність, суміність, і *ordinatio* – упорядкування) – узгодження, поєднання, приведення до певного порядку чи відповідно до поставлених завдань складових частин чогось (понять, дій, речей тощо). Координація в державному управлінні – одна з основних управлінських функцій, зміст якої полягає в забезпеченні впорядкування взаємозв'язків і взаємодій між учасниками державного управління з метою узгодження дій та об'єднання зусиль на вирішення загальних завдань. Координація здійснюється на всіх рівнях управління державою керівниками відповідних державних органів або спеціальними координаційними підрозділами цих органів. У процесі координації можуть утворюватись координаційні відносини, що розглядаються як різновид організаційних відносин і можуть бути врегульовані правовими нормами та здійснюватись на основі управлінських традицій, звичаїв та організаційно-технічних правил [23, с. 345]. У цьому контексті слід погодитись з думкою про те, що хоча суть термінів “координація” та “взаємодія” схожа, вони відрізняються тим, що при координації є сторони у відносинах, одна з яких організовує ці відносини, а інша – лише виконує умови відносин. При взаємодії обидві (декілька) сторін зобов'язані організувати відносини, бо небажання одного з учасників припиняє існування відносин. У кожному конкретному випадку та чи інша сторона відносин бере на себе функцію організації відносин. Поняття “взаємодія” та “координація” багато в чому взаємозалежні та взаємообумовлені, проте поняття “взаємодія” значно ширше за поняття “координація” й є його матеріальною передумовою [3, с. 56].

Досліджуючи сутність та особливості взаємодії, у тому числі Державної прикордонної служби з правоохоронними органами, варто зазначити, що досить значна увага вищенаведеній категорії приділяється в працях вчених-криміналістів. Так, Г. Ю. Бондар під час дослідження проблематики правового забезпечення слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України дійшла висновків, що взаємодія – це найбільш організована й ефективна форма боротьби правоохоронних органів зі злочинністю. У зв'язку з цим вона розглядається як вищий ступінь консолідації сил і засобів правоохоронних і контролюючих органів, наділених законом відповідними повноваженнями в різних поєднаннях і ступені участі залежно від виду злочину, що розслідується, складності завдань, що вирішуються, необхідності використання відповідних засобів, прийомів і методів. Основу взаємодії становить обов'язок відповідних правоохоронних і контролюючих органів на підставі закону брати участь у розкритті злочинів з виділенням для цього необхідних специфічних для кожного органу джерел доказів, сил і засобів [13, с.158; 3, с. 55-56].

Цілком справедливою є думка, що процес взаємодії в правоохоронній діяльності закономірний і виправданий. Правоохоронна діяльність – складна система, що включає в себе як складові різні види діяльності всіх структурних підрозділів правоохоронних органів, які є самостійними системами більш низького рівня. Різні види діяльності, можуть стикатися, перетинатися, взаємодіяти, зливатися, переходити один в інший, утворюючи складні структури. Отже, цілком закономірно, що в реальному житті один вид діяльності завжди спирається на інший і, узятий у системі певних відносин, обумовлює новий вид діяльності [15, с. 36; 5, с. 14].

Як справедливо наголошує О. О. Волобуєва в своєму дослідженні, що присвячено взаємодії слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, яка скоїла злочин, що взаємодія – це самостійна система, для повного аналізу якої необхідно виділити її структурні елементи і визначити властиві їй особливості в рамках тієї діяльності, стосовно до якої вона розглядається. Елементами структури вищенаведеної системи є взаємодіючі суб'єкти, відносини, що виникають у процесі їхньої спільної діяльності, об'єкти і цілі спільної

діяльності взаємодіючих суб'єктів [5, с. 14-15]. У цьому контексті варто звернути увагу на те, що в загальному вигляді взаємодія може бути визначена як реалізація активності двох і більше суб'єктів спільної діяльності для досягнення загальної мети в конкретній сфері науки та практики [15, с. 36; 5, с. 15].

Серед вчених-адміністративістів панує думка, що поняття “взаємодія” використовується тоді, коли мова йде про взаємоузгоджену діяльність різноманітних органів та організацій. При цьому звертається увага на те, що взаємодію прийнято розуміти у вузькому та широкому значенні. Так, у широкому значенні під взаємодією розуміється співпраця, яка розкривається в спільних узгоджених діях, спрямованих на спільну мету, у взаємній допомозі під час вирішення завдань. У свою чергу, у вузькому значенні, поняття „взаємодія” розуміється як планомірне здійснення комплексу заходів у певній сфері [10, с.94], у нашому випадку, в правоохоронній діяльності. Суть взаємодії полягає в спільних узгоджених діях, спрямованих на спільні цілі, у взаємодопомозі при вирішенні завдань [9, с. 69; 21, с. 35-36].

Як і будь-яке явище взаємодія має свої ознаки, які дозволяють виявити її суть та відмежувати від схожих за змістом явищ. Виділення тієї чи іншої ознаки різними авторами залежить від багатьох факторів, серед яких варто виокремити – розуміння взаємодії в широкому та вузькому значенні, співвідношення координації та взаємодії, врахування чи неврахування філософських аспектів цього процесу, взяття за критерій суб'єктивних чи об'єктивних факторів, а також сфера здійснення заходів по взаємодії [14, с. 18]. Загальними ознаками поняття взаємодії, є те, що вона:

- 1) є різновидом діяльності;
- 2) передбачає наявність декількох (не менше двох) суб'єктів (учасників);
- 3) характеризується змістом вирішуваних завдань [7, с. 50].

Окрім вищенаведеного зазначається, що до ознак взаємодії необхідно віднести наступні:

- узгодженість заходів за ціллю, місцем, часом, методами;
- спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів;
- наявність нормативної (правової) бази взаємодії;
- стан, який займають суб'єкти в ієрархії системи;
- зміст завдань, які вирішуються суб'єктами взаємодії;
- сумісна діяльність [16, с. 298-299; 14, с. 18-19].

У цьому контексті приведемо позицію В. В. Ковальської, яка в своєму дослідженні, що присвячено міліції в системі правоохоронних органів дійшла висновків, що основними ознаками взаємодії є:

- узгодженість діяльності – обов'язкова ознака взаємодії елементів системи, використовується у військовій науці. Вона впливає на спільні дії, об'єднуючи їх у єдине ціле – систему. Узгодженість передбачає ряд відповідних дій та використання загальних або доповнюючих одна одну форм і методів реалізації цих дій.
- певна кількість суб'єктів. Допускається участь як мінімум двох сторін, причому кожна з цих сторін можуть представляти декілька учасників.
- поєднання зусиль суб'єктів, що визначає відносини співпраці між ними та передбачає наявність спільних цілей та інтересів для взаємодіючих сторін.

При цьому вчена стверджує, що здається можливим виокремити дві основні концепції взаємодії. Так, суть першої з них полягає в тому, що взаємодія – це узгоджена діяльність. Дана концепція призводить до виникнення ілюзії прямої регламентації владного характеру. Сутність другої концепції полягає в тому, що взаємодія – це доповнення можливостей сторін на умовах спільної користі від цього [8, с. 151-152].

Висновок. З аналізу вищенаведеного здається можливим визначити, що сутність взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами полягає в узгоджених в просторі і часі спільних дій двох або більше правоохоронних органів, які вирішують загальне завдання та надають допомогу один одному в процесі недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав держав в їх виключній (морській) економічній зоні. Ініціатором в такому разі можуть виступати як один, так і декілька учасників спільної діяльності. Найважливішою умовою встановлення реальної, а не фіктивної взаємодії виступає наявність спільного інтересу в кожного із суб'єктів взаємодії. Відсутність інтересу з приводу предмета спільної діяльності в одній із сторін або наявність у неї іншого (протилежного чи неузгодженого) інтересу, неприйняття поставлених перед нею завдань, невідповідності до встановлення реального співробітництва цілком виключає можливість існування взаємодії [6, с. 12].

Список використаної літератури

1. Афанасьев В.Г. *Научное управление обществом. (Опыт системного исследования)*. Изд.2-е, доп. М., Политиздат, 1973. – 390 с.
2. *Большая Советская Энциклопедия. 3-е изд., М., 1971. – Т.5.- 640 с.*
3. Бондар Г. Ю. *Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Бондар Ганна Юрїївна. – Х., 2004. – 230 с.*

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
5. Волобуєва О. О. Взаємодія слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, що скоїла злочин: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Волобуєва Олена Олексіївна. – Донецьк, 2006. – 236 с.
6. Джафарова М. В. Адміністративні процедури прийняття та реалізації управлінських рішень органів внутрішніх справ у відносинах з населенням: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Джафарова Марина Вячеславівна. – Х., 2008. – 174 с.
7. Заброда Д. Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Заброда Дмитро Григорович. – К., 2005. – 235 с.
8. Ковальська В. В. Міліція в системі правоохоронних органів держави (адміністративно-правові аспекти): дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Джафарова Марина Вячеславівна. – К., 2008. – 422 с.
9. Кригер В.И. Взаимодействие органов прокуратуры с общественными организациями в предупреждении преступлений и иных правонарушений // Взаимодействие органов прокуратуры с Советами народных депутатов, иными государственными органами, общественными организациями и трудовыми коллективами в предупреждении преступлений: Сб. статей. - М., 1983. - С.67-92.
10. Криминология. Учебник для юридических вузов / Под ред проф. В.Н.Бурлакова, проф., академика В.П.Сальникова. - СПб.: Санкт-Петербургская академия МВД России, 1998. - 370с.
11. Круглов В.А. Организация взаимодействия служб и подразделений органов внутренних дел на железнодорожном транспорте в охране общественного порядка: Автореф. дис.... канд. юрид. наук. М.: 1991. – 18 с.
12. Малюткин В.А. Организация взаимодействия подразделений органов внутренних дел в осуществлении профилактики преступлений: Лекция № 13/ Под ред. Г.А. Аванесова. – М.: РИО МВД СССР, 1976. – 40 с.
13. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ. – Харьков: Консум, 1999. – 480 с.
14. Назар Ю. С. Взаємодія територіальних органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Назар Юрій Степанович. – Львів, 2006. – 210 с.
15. Образцов В.А. Взаимодействие в структуре деятельности следователя // Вопросы взаимодействия следователя и других участников расследования преступлений: Межвуз. сб. научн. тр., – Свердловск, 1984. – С.33-39.
16. Організація управління персоналом в органах внутрішніх справ. Монографічне дослідження / В.Д. Суценко, А.М. Смирнов, О.І. Коваленко, А.А. Смирнов. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 352 с.
17. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / За ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 702 с.
18. Современный философский словарь / Под ред. д.ф.н., проф. В.Е. Кемерова. – М., 1996. – 608с.
19. Терещенко В.И. Организация и управление: (Опыт США). – М.: Экономика, 1965. – 47с.
20. Український Радянський енциклопедичний словник: В 3-х т. / Уклад. М.П. Бажан, І.К. Білодід, О.І. Гурій та ін. – К., 1966. – Т.1. – 892 с.
21. Фесюнін В. М. Організаційно-правові засади взаємодії органів державної податкової служби з населенням: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Фесюнін Валентин Миколайович. – Х., 2007. – 187 с.
22. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 2012. – 576 с.
23. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : “Укр. енцикл.”, 1998. – Т. 3 : К – М. – К. : Вид-во “Юридична думка”, 2001. – 792 с.